

TU'UNGA-LEA: MATE PEA MO HELI

Ko e Mate 'o Fakatatau Ki He Tohi Tapu

Ko e 'uluaki me'a 'oku tau fie ma'u ke 'ilo kau ki he mate 'oku pehē 'e he Tohi Tapu 'oku 'i ai 'a e fa'ahinga 'e ua 'o e mate. 'I he tohi 'a Fakahā, 'oku tala mai ai kiate kিতautolu 'oku 'i ai 'a e "mate hono ua" (Fakahā 2:11; 20:6, 14; 21:8). Ko ia kapau 'oku 'i ai ha mate hono ua pea ta 'oku 'i ai 'a e mate 'uluaki. 'Oku fakamatala'i 'e Sisu 'i he Matiu 10:28 'a e kehekehe tefito 'i he vaha'a 'o e ongo mate ni: "Pea 'oua na'a manavahē kiate kিতautolu 'oku tamate'i 'a e sino, ka 'oku 'ikai fa'a tamate'i 'a e laumālie, kae manavahē mu'a kiate ia 'oku mafai ke faka'auha 'a e laumālie mo e sino 'i heli." Ko e 'uluaki mate ko e mate ia 'o e sino. Ko e mate anga-maheni ia 'oku mate ai 'a e taha kotoa pē. Koe'uhi ko e kau 'Ahofitu 'oku tau 'ilo 'oku tuku 'e he mate 'uluaki ha taha ki he tu'unga 'o e 'ikai 'ilo ha me'a, hangē ha mohe. 'I he taimi 'oku mate ai ha taha 'i he mate 'uluaki, 'oku nau toe tu'u, ka 'oku 'i ai 'a e 'uhinga ki he'enu toe tu'u. Ko e 'uhinga 'i he taimi 'oku mate ai ha taha 'i he mate 'uluaki. 'Oku pukepuke 'e he 'Otua 'a e anga'i-tangata mo e 'ulungaanga, neongo 'oku hala 'a e sino mo ha mo'ui 'e taha. 'Oku pehē 'e he Tohi Tapu: "Ka 'e toki liliu 'a e efu ki he kelekele 'o hangē ko 'ene 'i ai, pea 'e foki atu 'a e laumālie ki he 'Otua 'a ia na'a ne foaki ia" (Tangata Malanga 12:7).

Ko e "efu" 'oku 'uhinga ki he sino, 'oku foki ia ki he kelekele 'i he hili 'a e mate 'uluaki. Ko e "laumālie," 'oku foki ia ki he 'Otua 'oku 'uhinga ia ki he anga'i-tangata, ngaahi mahalo, mo e ongo. Ko e "laumālie" ko ia 'oku "foki" ki he 'Otua 'oku tauhi lolotonga 'oku tatali 'a e sino ki he toe tu'u.

'Oku fēfē 'a e mate hono ua? Ko e hā ia? 'Oku fēfē 'ene hoko?

Toe lau 'a Matiu 10:28: "Pea 'oua na'a manavahē kiate kিতautolu 'oku tamate'i 'a e sino, ka 'oku 'ikai fa'a tamate'i 'a e laumālie, kae manavahē mu'a kiate ia 'oku mafai ke faka'auha 'a e laumālie mo e sino 'i heli."

Ko e fo'i lea 'oku liliu heni ko e "laumālie" ko e psyche 'i he faka-Kaliki. 'Oku 'uhinga ki he 'atamai mo e me'a kotoa pē 'oku fa'o ai, 'a ē na'a tau lave ki ai ki mu'a ko e 'ulungaanga. Ko ia ko e mate 'uluaki ko e mate 'o e sino. Ka ko e mate hono ua ko e faka'auha faka'osi ia 'o e sino mo e laumālie mei he mo'ui. Ko e faka'auha faka'osi 'o e kau angahala, "pea te nau hoko 'o hangē ko e kakai na'e 'ikai" ('Opataia 16).

Ko e konga mahu'inga ke 'ilo pe 'oku anga fēfē 'a e hoko 'o e mate hono ua pea ko e hā 'oku ne fakatupu ia. 'Oku fakamatala'i mahino 'e Sisu 'i he Sione 5:29 "mo kিতautolu na'e fai kovi, ki he toe tu'u 'o e fakamala'ia." Ko e fakamala'ia ko ha me'a faka'atamai. 'Oku hoko 'i he 'atamai mo e ongo 'i he taimi 'oku fehanga'angai ai ha taha mo e sino'i mo'oni 'o 'ene halaia koe'uhi ko e kovi kuo ne fai. 'I he taimi 'oku toe tu'u ai 'a e angahala, 'e 'ikai ke faka'auha fakasino ko hono liunga ua. Te nau fehanga'angai mo honau lekooti maau mo kakato. 'Oku fakamatala'i 'e Fakahā 20.

"Pea neu mamatu ki he pekia, 'a e iiki mo e lalahi, na'e tutu'u 'i he 'ao 'o e 'Otua, pea mo e folahi 'o e ngaahi tohi, pea folahi mo e tohi 'e taha 'a ia ko e tohi 'o e mo'ui, pea na'e fakamaau'i 'a e pekia mei he ngaahi me'a na'e tohi 'o fakatatau ki he'enu ngaahi ngāue. Pea na'e tuku hake 'e he tahi 'a e kakai mate na'e 'i ai, pea tuku hake 'e fa'itoka mo hetesi 'a e kakai mate na'e 'i ai, pea na'e fakamaau 'akitautolu taki taha 'o fakatatau ki he'enu ngaahi ngāue. Pea na'e lī 'a e mate mo hetesi ki he ano 'o e afi. Ko 'eni 'a e mate 'anga ua. Pea ko ia kotoa pe na'e 'ilo kuo tohi 'i he tohi 'o e mo'ui, na'e lī ki he ano 'o e afi" (Fakahā 20:12 – 15).

Ko e konga tohi mamafa mo fakamamahi taha 'eni 'i he Tohi Tapu, koe'uhi 'oku ne fakamatala'i 'a e faka'auha faka'osi 'o e kau angahala. Ko e me'a 'oku tau fie ma'u ke 'ilo ki he konga tohi ni pe 'oku fēfē 'a e a'usia 'e he kau angahala 'a e mate hono ua. 'Oku 'i ai 'a e tefito'i me'a 'e fā ke tau sio ki ai;

‘Uluaki :

‘Oku kamata’aki ‘a e mate hono ua ‘a e fakahā kakato ‘o e ‘Otua Mafimafi, ‘afio ‘i ha “nofo’a faka’ei’eiki lahi mo hinehina. ‘E mamata ki ai ‘a e mata kotoa pē. ‘Oku ui ‘eni ‘e Paula “ko e ‘aho ‘o e houhau mo e fakahā ‘o e fakamaau totonu ‘a e ‘Otua” (Loma 2:5).

Ua :

Lolotonga ‘a e tu’u ‘a e kau angahala ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otua, ‘e ‘ilo “ ‘oku ‘ikai ha potu kiate kinautolu” Ko e ngaahi lea fakamamahi taha ‘eni ‘i he ngaahi tohi kotoa pē kuo pulusi.

Tolu :

Lolotonga ‘a e tu’u ‘a e kau angahala ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otua, ‘oku “folahi ‘a e ngaahi tohi” pea ‘oku “fakamaau’i ‘akinautolu fakatatau ki he’enua ngaahi ngāue mei he ngaahi me’a na’e tohi ‘i he ngaahi tohi.” Ko e me’a ‘eni na’e ‘uhinga ki ai ‘a Sisu ‘i He’ene pehē te nau toe tu’u ki he “fakamala’ia.”

Fa :

Pea, lolotonga ‘a e fehangahangai ‘a e kau angahala mo honau ngaahi lekooti, ‘oku faka’auha ‘akinautolu ‘aki ‘a e afi.

Kuo tau ‘ilo ‘eni ‘a e natula mo’oni ‘o heli. ‘Oku tatau ‘a heli ki he mate ‘anga ua. ‘E ‘ikai tuku ‘e he ‘Otua ‘a e kau angahala ke fakamamahi’i ta’e ngata ‘i he afi ‘i pulotu pe ko ha feitu’u maomaonganoa ‘i Hono ‘univeesi. Te nau toe tu’u ke sio ki honau lekooti, pea toki faka’auha ta’e ngata ‘akinautolu “pea te nau hoko ‘o hangē ko e kakai na’e ‘ikai” (“Opataia 16). Ko ‘eni ‘a e me’a faka’auha taha, kuo te’eki ai ha toko taha ke ne a’usia ‘a e mate hono ua, koe’uhi kuo ‘osi a’usia ia ‘e Ssiu ma’atautolu kotoa pē, pea na’a Ne ikuna’i ia. Ko la toko taha pe kuo Ne ‘osi ‘ahi’ahi’i ‘a e mate ‘anga ua ma’ae taha kotoa pē pea ko la toko taha pe na’e ‘ikai lava ta’ofi ‘e he mate ‘anga ua koe’uhi ko la taha pe na’e ‘ikai ha’ane angahala.

‘I he taimi ni kuo mahino kiate kinautolu ‘a e natula ‘o e mate ‘anga ua ‘i he fakafehoanaki ki he mate ‘uluaki, ko ia ‘oku tau mateuteu ke ke sio ki he me’a ko ia na’e katekina ‘e Sisu ‘i he kolosi. Fakatou’osi pe ‘a e mate ‘uluaki mo e mate hono ua ko e nunu’a ‘o e angahala, ka ko e ‘uluaki ‘oku fakataimi pea ‘oku hoko koe’uhi ko e ngaahi me’a fakaesino, hangē ko e mahaki pe fakatu’utāmaki pe ta’u motu’a. Ka ko e mate hono ua ‘oku ‘ikai hoko koe’uhi ko e ‘uhinga fakasino pe, ka ‘i he ‘uhinga faka’atamai foki, tu’unga ‘i he mālohi fakamate ‘o e halaia ‘a ha taha. Ko e mate ‘uluaki, ‘i ha ‘uhinga nai, ‘oku ‘ikai ko e mate mo’oni. Na’e ui ia ‘e Sisu ko e mohe. Ko e fakatātā, ‘a e ki’i ta’ahine ko ia na’e fakamo’ui ‘e Sisu mei he mate. ‘I he taimi na’e fakaofi atu ai ‘a Sisu ki he ‘api ‘o e ki’i ta’ahine, hili ia hono fakaafe’i ke ha’u ‘o fakamo’ui ‘a e ki’i ta’ahine, na’e pehē ‘e Sisu kiate nautolu na’a tengihia. “ ‘Oua ‘e tangi, he ‘oku ‘ikai mate ia, ka ‘oku mohe pe” (Luke 8:52). Na’e ‘afio’i ‘e Sisu na’e mate ‘a e ki’i ta’ahine ‘i he ‘uhinga ‘o e mate ‘uluaki, ka na’a Ne toe ‘afio’i na’e ‘ikai ke ne mate ‘i he ‘uhinga ‘o e mate hono ua.

‘I he taimi ‘oku pehē ai ‘e he Tohi Tapu “ko e totongi ‘o e angahala ko e mate” (Loma 6:23) ‘oku ‘ikai ‘uhinga pe ki he mate ‘uluaki. ‘I he taimi ‘oku pehē ai ‘e he Tohi Tapu “Na’e pekia ‘a Kalaisi koe’uhi ko ‘etau ngaahi angahala” (1 Kolinito 15:3) pea ko ia na’a Ne ‘alu ki he kolosi koe’uhi ko e kakai kotoa pē” (Hepelu 2:9), ‘oku ‘ikai ‘uhinga pe ki he mate ‘uluaki. Ko e totongi faka’osi ‘o e angahala ko e mate ‘anga ua. Ko ia kapau pe taha na’e a’usia ‘e Sisu ‘a e ‘uluaki mate, pea te Ne lava pet aha ke fakamo’ui ‘akitaotolu mei he mate ‘uluaki pea kuopau ke tau kei fehangahangai mo e mate ‘anga ua. Ka ko e ongoongo lelei na’e fetaulaki ‘a Sisu mo e sino’i mo’oni kakato mo fakalilifu ‘o e mate hono ua.

‘Oku pehē ‘e ‘Eleni Uaiti: “Tokolahi kuo nau a’usia ‘a e mate koe’uhi ko e ngaahi fakamamahi’i māmālie, ni’ihi kuo nau a’usia ‘a e mate ‘i he kalusefai. Ko e hā ‘oku faikehekehe ai ‘a e pekia ‘o e ‘Alo ‘ofa’anga ‘o e ‘Otua meiate kinautolu? ‘Oku mo’oni na’a Ne pekia ‘i he funga kolosi ko ha mate fakamamahi taha, ka

na'e 'i ai 'a e ni'ihi kehe na'a nau mate koe'uhi la 'i he founga tatau. Ko e hā leva, ko e mamahi 'a Kalaisi na'e fakalilifu lahi hake 'iate kinautolu ko ia kuo nau tukuange 'enau mo'ui koe'uhi ko la? Kapau ko e ngaahi mamahi 'a Kalaisi ko e ngaahi mamahi fakasino pe taha, pea ta ko 'Ene pekia 'oku 'ikai mamahi lahi hake ia 'i he ni'ihi 'o e kau ma'ata."

Ko e mamahi fakasino ko ha ki'i konga si'i pe ia 'o e mamahi 'o e 'Alo 'ofa'anga 'o e 'Otua. Na'e 'ikai ke Ne ma'u ha huelo 'e taha 'o e maama ke fakamaama 'a e kaha'u. Ko e hā 'a hono 'uhinga? Ko e hā mo'oni na'e mamahi ai 'a Sisu pea mo au? 'Oku pehē 'e 'Eleni Uaiti, "Na'e 'ikai lava 'a e Fakamo'ui ke sio 'o hū atu 'i he ngaahi matapā masani 'o e fonua-loto. Na'e 'ikai foaki ange kiat eia 'e he 'amanaki 'Ene hū mai ki tu'a mei fa'itoka ko ha taha ikuna, pe fakahā kiate la hono tali 'e he Tamai 'a e feilaulau. Na'a Ne manavahē na'a fu'u fakalielia 'a e angahala ki he 'Otua koe'uhi kae hoko 'ena mavae ke ta'e ngata." Fakaofu, Koe'uhi 'i ha taimi pehē lolotonga kuo kapui Hono loto 'e fakapo'uli fakaeonga 'ikai ala lava ke avangi. Na'e 'ikai lava 'a Sisu ke sio ki he mo'ui ma'ana 'o fakalaka atu 'i fa'itoka. Ka ko 'eni 'a e me'a fakaofu. Na'e 'ikai fakafihia'i la. Na'e 'ikai ke Ne situ'a ki ha pā maka na'e 'ikai ha toe hao'anga ki tu'a. Ki mu'a 'i he kolosi, na'a Ne pehē ko e me'a 'e ua 'oku na fakahā na'e 'ikai fakafihia'i la:

"Ko ia 'oku 'ofa ai 'a 'eku Tamai kiate au, ko e me'a 'i he'eku tuku hifo 'eku mo'ui kau toe to'o ia. 'Oku 'ikai ke to'o ia 'e ha taha 'iate au, ka 'oku ou tuku hifo ia 'eau pe, 'Oku ou mafai ke toe to'o ia. Ko e fekau ni kuo u ma'u mei he'eku Tamai" (Sione 10:17, 18).

Pea 'i Ketisemani Na'a Ne Tala Kia Pita:

"'Oku ke mahalo 'e 'ikai teu fa'a lotu ni ki he'eku Tamai, pea te ne tuku leva ni kiate au 'a e kau 'angelo ke lahi 'i he lisione 'e hongofulu ma ua?" (Matiu 26:53).

Na'e fehangahangai 'a Sisu mo e 'amanaki 'o e mate ta'e ngata, neongo ia, koe'uhi ko e 'ofa 'i ho laumālie pea mo hoku laumālie, na'e 'ikai ke Ne toe holomui. Na'a Ne loto lelei ke mate ta'e ngata pea 'ikai toe faifai ke toe kau fakataha mo e Tamai ke fakamo'ui 'akitautolu. 'Oku 'ikai fai ha ofo, na'e ui 'e Paula 'a e me'a na'e hoko 'i Kalevale, "Pea ke 'ilo 'a e 'ofa 'a Kalaisi, 'a ia ku lahi hake 'i he fa'a 'ilo" ('Efeso 3:19). 'I he taimi na'e foaki ai 'e Sisu 'Ene mo'ui 'i he funga kolosi, na'a Ne faka'ali'aki'aki 'a emahino mo e faka'ofa'ofa fakaofu 'oku 'ofa 'a e 'Otua ki ni'ihi kotoa pē 'o lahi hake 'iate la. Ko e mo'oni fakaofu 'eni 'oku mahino'i 'aki 'e he kau 'Ahofitu 'oku fakaava ki he fakakaukau 'e mate mo heli.

Ko e mo'oni 'eni 'oku fakapunusia'i mei he 'atamai 'e he ngaahi tokāteline hala 'o e ta'e fa'a mate fakanatula mo e fakamamahi'i ta'e ngata. "Ka na'e 'ikai mei lava 'a Sisu ke a'usia 'a e mate hono ua koe'uhi ko e faka'auha ta'e ngata, 'a ia 'oku 'ikai ha toe tu'u mei ai." Ka ko 'eni 'a e ongoongo lelei fungani taha: Na'e 'ikai a'usia pe 'e Sisu 'a e mate hono ua, na'a Ne ikuna'i ia 'i he taimi na'a Ne a'usia ai ia.

Na'e fakahā 'e Pita: "A ia kuo fokotu'u 'e he 'Otua, 'i he vete ange 'o e mamahi 'o e mate, koe'uhi na'e 'ikai 'aupito fa'a ta'ofi 'aki ia" (Ngāue 2:24). Fakatokanga'i 'a e lea heni. "Na'e 'ikai malava" ki he mate ke ta'ofi 'a Sisu. Ko e hā 'a e 'uhinga? Ki he 'uhinga faingofua mo mahu'inga pe taha: "Ko e huhu 'o e mate ko e angahala, pea ko e mālohi 'o e angahala ko e fono" (1 Kolinito 15:56)... ka na'e te'eki faifai ke fai angahala 'a Sisu. 'I he malumalu 'o e ngaahi 'ahi'ahi fefeka taha ke fakahaofi la, na'a Ne kei 'ofa ki he kotoa pē 'o kitautolu 'i ha fa'ahinga totongi pe kiate la. 'I he 'ofa pe taha, na'e ikuna'i ai 'e Sisu 'a e mate 'anga ua. Ko ia ai na'e ta'e malava ki he mate 'anga ua ke ta'ofi la. Ko 'Ene toe tu'u ko e fakamo'oni 'o 'Ene ikuna'i 'o 'etau angahala, 'etau halaia, pea mo 'etau mate.